

УДК 378.6:37]:504

ЕКОЛОГІЧНА ПОЗИЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Юрченко Наталія Олексіївна

м.Київ

У статті проаналізовано визначення позиції особистості з точки зору філософії, соціології та психології. Дається визначення позиції особистості та описується процес формування екологічної позиції у студентів педагогічного університету. Цей процес відбувається через екологічне просвітництво, екологічні тренінги, проблемні ситуації екологічного змісту та безпосереднє вивчення природознавчих предметів у вищому навчальному закладі, що ставить на меті виховання свідомого індивіда, який буде відповідальним за свої дії у взаємовідносинах з природним середовищем.

Ключові слова: «позиція», екологічна позиція, екологічне виховання, екологічна культура, екологічна освіта, екологічне просвітництво, соціальна роль, формування екологічної позиції.

Нині суспільство відчуває потребу в фахівцях мобільних, креативних, здатних конкурувати на ринку праці. Водночас відчувається дефіцит гуманістичної складової особистості людини. Важливо, щоб зі школи, коледжу чи університету до сфер культури, економіки, політики, науки, мистецтва, органів державного управління прийшло покоління орієнтоване, насамперед, на гуманізм, духовні цінності, пріоритетність культури.

Загальновідомо, освітні заклади усіх форм і рівнів навчання мають тут пріоритетне значення. Та саме студенти педагогічного університету у майбутньому стануть провідниками у вихованні людини майбутнього. Зазначене сто-

сується і взаємовідносин у системі «людина-природа». Євроінтеграційні процеси нашого суспільного сьогодення передбачають нові імперативи устрою життя, перехід до вимог сталого розвитку. У цьому аспекті підготовка майбутніх педагогів потребує нових підходів, оптимізації й удосконалення освітнього процесу підготовки фахівців.

Метою статті є розвідка і пошук шляхів формування екологічної позиції студентів педагогічного університету як складової екологічної культури людини.

У філософів, суспільне середовище, його повсякденні вимоги зумовлюють формування життєвої позиції особистості, яка є характеристикою, що визначає вектор та забезпечує орієнтацію її суспільного буття. Зазвичай вона є соціально орієнтованою, оскільки спрямовується на ціннісне відношення до дійсності, моделювання й окреслення ціннісних орієнтацій особистості, формування її ціннісної сфери. Проявляється життєва позиція людини через її ставлення до інших, через суспільні установки й готовність до їх реалізації, здійснення певних дій [1].

У словнику іншомовних слів позиція визначається, як розташування, місцезнаходження, положення кого-небудь, чого-небудь. Також це становище, роль, місце когось, чогось у житті, науці, мистецтві [2].

Вперше у своїх дослідженнях термін «позиція особистості» застосував відомий австралійський психолог А.Адлер, який був засновником індивідуальної психології.

Поняття «позиція особистості», зазвичай, вживають у вітчизняній та зарубіжній літературі та описують його по-

різному, а саме: ототожнюють його з поняттями «роль», «статус», «відношення», «установка», «ціннісні орієнтації».

В соціології позиція розуміється як фіксація та закріплення суб'єктом певного місця в суспільстві відповідно до його соціального статусу та соціальних ролей [3, с.285]. На цій основі, визначення соціальної ролі – це зразок поведінки особистості, пов'язаний з її соціальною позицією, статусом і обумовлений місцем особистості в системі міжособистісних і суспільних відносин. На разі, всі соціальні ролі «задані», тобто запропоновані суспільством і соціальним середовищем [3, с.345-346].

Сутності позиції особистості, її значенню, структурі особливостям формування присвячений доробок Л.І.Божович, І.Кона, В.М.Мясищева, Б.Паригіна, Ф.Якубчака.

Вчені-психологи визначають позицію особистості як самостійну діяльність, суть якої в моральному виборі. Зовнішній аспект позиції, сукупність діяльностей і способів поведінки, в яких особистість реалізує свою активність, поєднує особистий та суспільний інтерес, проявляє своє відношення до об'єктів діяльності. А безпосередньо внутрішня позиція особистості індивідуальні цінності і смисли людини, її погляди і ставлення до світу, норми, установки і мотиви. Все те, що формується в умовах сімейного та соціального виховання, адже внутрішні потреби або мотиви людини включають в себе частину суспільних мотивів і потреб. Проте в процесі спілкування, кожна людина проявляє свою індивідуальну внутрішню позицію, свій власний погляд на ситуацію або ставлення до кого-небудь.

Власна позиція особистості формується через систему особистісних смислів. Особистісні смисли - це індивідуальні ціннісні орієнтації людини, які він засвоює і створює з перших років життя. Плюс до цього до особистісних сенсів можна віднести певну лінію поведінки, яку вибирає людина самостійно для відстоювання своїх цінностей.

Отже, формування життєвої позиції – складний процес, що вимагає великого напруження й затрати фізичних, моральних, психологічних та розумових зусиль. На цей процес значний вплив має мікро- і макросередовища, рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, соціально-політичний лад, політичний режим, рівень культури. Він супроводжується засвоєнням напрацьованого суспільного досвіду, здобутків людства у сфері матеріальної та духовної культури, наукових і професійних знань, світогляду, переконань та навичок, трудової й громадської діяльності [4].

На разі, важливо зазначити, що «позиція» як місце особистості в суспільстві, як відношення до об'єктивної реальності, як визначальний вектор її соціального успіху передбачає глибинний внутрішній зміст і є системою внутрішніх мотивів, потреб чи прагнень, які формують ставлення людини до навколишнього середовища [5].

Щодо екологічної складової життєвої позиції особистості, варто звернутися до перегляду взаємовідносин у системі «людина-природа».

Стрімкий розвиток цивілізації супроводжується інтенсивним поступом науково-технічного прогресу, що визначає екологічну ситуацію сучасності та взаємовідносини людини і природи. Вектор поведінки і діяльності людини у кожному випадку взаємодії з навколишнім середовищем визначається її ціннісною сферою та проявлятиметься ставленням до довкілля. Необхідність цілеспрямованого включення екологічних знань в професійну підготовку широкого кола спеціалістів, формування їх екологічної культури, психологічної готовності оберігати природу є вимогою часу і набуває все більшого значення. Під час цього процесу відбувається формування людини як особистості та ви-

значається її позиція як ставлення і вибір взаємовідносин у системі «людина-природа».

Сучасність потребує посиленої уваги до проблем екологічної освіти і виховання, формування екологічної культури особистості, в тому числі, її екологічної позиції. [6]

Саме екологічна позиція визначає характер взаємодії людини і природи, тому виступає складовою екологічної культури особистості.

Виходячи з напрацювань вчених (Л.І.Божович, І.Кона, В.М.Мясищев, Б.Паригін), формування екологічної позиції, насамперед, починається із сім'ї, продовжується у загальноосвітніх закладах дошкільної освіти, у школі, при наявності позаурочної (факультативи), позакласної (шкільні гуртки) та позашкільної (мережа закладів дошкільної діяльності) виховної роботи з учнями, продовжується в університеті та триває протягом всього життя.

На Міжурядовій, 1977 року конференції ООН у Тбілісі (Грузія) визначення екологічної освіти представлено як процес виховання населення Землі в усвідомленні та турботі про все довкілля і взаємопов'язаних питань; таким, що має знання, навички, ставлення, мотивацію і обов'язок окремо та спільно працювати над вирішенням поточних проблем та запобіганням появі нових. (ЮНЕСКО, 1978) [7].

Метою екологічної освіти є формування системи наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основи відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища [8]. З означеного випливає, що реалізація заданої мети передбачає вироблення просоціального ставлення у взаємодії з навколишнім середовищем як твердого переконання й відповідального ставлення в системі «людина-природа», що можливо при екологічній позиції особистості як складової екологічної культури людини, характеристики, здатної забезпечити сучасні екологічні імперативи.

Відомо, формування морально-естетичного ідеалу та позиції студентської молоді відбувається, в першу чергу, на прикладі цінностей культури.

Як відзначає Л.Юрченко, культуру традиційно прийнято визначати через протиставлення її природі, що є деякою мірою правильним, оскільки одним із найважливіших проявів культури є відображення свідомої діяльності суб'єкта на відміну від природного буття.

Л.Юрченко вважає екологічні цінності провідним компонентом цілісного системного утворення «екологічна позиція» та відзначає, що система екологічних цінностей є неодмінною складовою й інструментом її формування. Екологічні цінності як інструмент формування екологічної позиції вказують напрямки конструктивного розв'язання екологічних проблем сьогодення [9].

На разі, екологічна культура визначається станом екологічної позиції суспільства, знанням екологічних норм, розумінням і усвідомленням необхідності їх виконання.

Сучасний етап розвитку екологічної позиції будується на принципах єдності, історичного взаємозв'язку природи й суспільства, соціальної обумовленості ставлення людини до природи, на прагненні до гармонізації.

Становлення екологічної позиції здійснюється в межах екологічного виховання як процесу формування в людини свідомого сприйняття навколишнього світу, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього середовища, впевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, розумного використання її багатств [10, с.119]

Метою екологічного виховання є формування відповідального ставлення до навколишнього середовища на

засадах сформованої екологічної позиції, що передбачає дотримання моральних і правових принципів природокористування, поширення та втілення ідей щодо його оптимізації, активної екологічної діяльності [11].

Для формування екологічної позиції у студентів педагогічного університету вчені пропонують застосовувати: екологічне просвітництво (постійне інформування про екологічні проблеми у вигляді стінгазети – Р.Мусіна); вивчення природознавчих предметів (І.Шмалей); створювати навчальні ігрові ситуації, проводити рольові ігри, екологічні тренінги (А.Захлебний та І.Зверев); використовувати проблемні ситуації екологічного змісту та залучення учнів до екологічних справ як умов формування активної екологічної позиції студентів (О.Лазебна) та ін.

Екологічна освіта і виховання є основою для формування людини з високим почуттям обов'язку перед суспільством, людини, здатної відстояти свою соціальну позицію в умовах, коли стан довкілля катастрофічно погіршується і гостро відчувається дефіцит культури населення.

Завважимо, В.О.Сухомлинський закликав не тільки до пізнання дитини і природи, а й сформулював аналітичну програму ставлення до природи, її причиноутворення, проникнення до природних явищ і суспільних відносин щодо природи Землі.

Дослідники підкреслюють єдність навчального і виховного процесів та наполягають на необхідності розгляду навчально-виховного процесу як системи, тобто як сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів. Одним із головних завдань сучасної педагогіки, безсумнівно, є виховання культурної, гармонійно розвиненої особистості, в тому числі і в екологічній сфері. Саме внаслідок формування екологічної позиції особистості як складової екологічної культури вихователь ініціює реалізацію основного завдання освітнього процесу.

Нинішні тенденції суспільного розвитку переконують, що система екологічної освіти та виховання серед студентів педагогічного вузу має відповідати динамічному розвитку світової цивілізації. Стає очевидним, для вирішення екологічних проблем сьогодення потрібні молоді люди, здатні до сприйняття нових екологічних імперативів сталого розвитку, орієнтовані на принципи гуманно-морального ставлення до природи. Тому завданням сучасного вищого навчального закладу є виховання свідомого індивіда, відповідального за свої дії у взаємовідносинах з природним середовищем. Випускники ж педагогічного вузу несуть відповідальність за виховання майбутнього покоління. Вироблення їх екологічної позиції, очевидно, дозволить оптимізувати екологічну складову освітнього процесу майбутніх вихованців.

Література та джерела

1. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/17660522/filosofiya/sotsialna_orientatiya_zhittyeva_pozitiya_osobi>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Словopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://slovopedia.org.ua/36/53407/24614/html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Соціологічна енциклопедія. – Київ. «Академвидав», 2008. – 500 с.
4. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/17660522/filosofiya/sotsialna_orientatiya_zhittyeva_pozitsiya_osobi>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchnikui.com/15290527/psihologiya/osobistist_organizatsiyi>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Верещенко Т.В. Вітчизняні та зарубіжні підходи до формування природоцентричної екологічної позиції учнів / Т.В.Верещенко // Луганський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D1%82.%D0%B2.%20%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%87%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D1%96%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%20%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%96&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/nvd_2013_4_18.pdf&ei=KP1RVPWNlTe7Abf1YH4BA&usq=AFQjCNHkUBG3-ZnSuftn7Yt6KsK84zOmg&bvm=bv.78597519,d.bGQ>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Визначення екологічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://collections.infocollections.org/ukedu/uk/d/Js5131u/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Онлайн бібліотека підручників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://studentam.net.ua/content/view/7322/97/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. Юрченко Л.І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури / Л.І.Юрченко [Електронний ресурс] // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2009. – № 78 – Режим доступу: <www.filosof.co.ua/Jone1/M_78/Jurchenko/pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Мусієнко М.М. Екологія. Тлумачник словник / Мусієнко М.М. та ін. – К.: Либідь, 2004. – 374 с.
11. Магламова К. Екологічне виховання учнів загальноосвітніх шкіл: сучасні підходи / К.Магламова // Неперервна професійна освіта: теорія та практика. – 2008. – № 1. – С.21

В статтє проанализированы определения позиции личности с точки зрения философии, социологии и психологии. Дается определение позиции личности и описывается процесс формирования экологической позиции у студентов педагогического университета. Этот процесс происходит через экологическое просвещение, экологическое тренинг, проблемные ситуации экологического содержания и непосредственное изучение естественных предметов в высшем учебном заведении, цель которого воспитание сознательного индивида, который будет ответственным за свои действия во взаимоотношениях с природной средой.

Ключевые слова: «позиция», экологическая позиция, экологическое воспитание, экологическая культура, экологическое образование, экологическое просвещение, социальная роль, формирование экологической позиции.

The definition of personality position has been analyzed in the article from the standpoint of philosophy, sociology and psychology. The definition of personality has been provided and the process of ecological position formation of the students of pedagogical university has been described. This process takes place via ecological education, ecological trainings, problematic ecological situations and the direct study of nature subjects in the higher educational establishment, the aim of which is to educate a conscientious individuality, who will be responsible for his actions in the interrelation with the environment.

Key words: position, ecological position, ecological upbringing, ecological culture, ecological education, social role, ecological position formation.